Володя, худорлявий рудуватий хлопчик років десятьох, лежав на березі річки і читав казки Андерсена. Час від часу він зводив очі й замріяно дивився в далечінь.

Сонце поволі опускалося за обрій, і довгі косі тіні лягали на землю. В лункій надвечірній тиші таємниче шелестіли комиші, і про щось незрозуміле тоненькими голосками дзвеніли у траві коники.

Низько над землею проносилися гострокрилі ластівки. Здавалося, вони щойно вилетіли з прочитаної хлопчиком казки. І заливисто тьохкав невидимий у вітах старої верби соловейко — казковий соловейко китайського імператора. І здавалося, що от-от розсунуться комиші, й на великому темно-зеленому листку водяної лілії випливе — Дюймовочка.

Володя, мов зачарований, поглядав навколо, і вже уявлялося йому, що й справді він потрапив у якусь чудесну казку і зараз обов'язково станеться щось надзвичайне і чарівне.

І враз… почувся тихий сплеск, шелест, і з комишів з'явилася тоненька дівчинка в коротенькому білому платтячку. На голові в неї був вінок із білих водяних лілій. Великі блакитні очі здивовано і підозріло поглядали на хлопця.

Це було так несподівано, і такою казковою, несправжньою здалася Володі ця синьоока дівчинка, що він злякано закліпав очима і перестав дихати.

"Дюймовочка!.."

Кілька секунд вони мовчки дивилися одне на одного. Потім дівчинка знизала плечима, щось пхикнула собі під ніс і зникла так само раптово, як і з'явилася. Лише густі комиші, лукаво похитуючи своїми коричневими голівками, зашелестіли про те, що вона тільки-но була тут.

Володя довго не міг отямитися від здивування. Стрибали і плуталися думки, часто-часто стукало серце. "Що то за дівчинка? І як вона потрапила в комиші? І вінок із білих лілій!.. Як дивно! Ніби в справжній казці!.."

Всього лише три дні тому Володя приїхав сюди, в це невеличке районне містечко, в гості до дідуся. Будиночок дідуся стояв на околиці біля самої річки. Навкруги тихо і безлюдно. До найближчої хати — щонайменше півкілометра. І Володя дуже нудьгував. За три дні він не побачив жодного хлопця, з яким можна було б познайомитись.

Добре, що у дідуся хоч книжок багато. Повна шафа. І книжки якраз такі, що особливо подобаються Володі — про мандри та пригоди, казки. Володю навіть трохи дивує, що дідусь любить такі "дитячі" книжки. Та втім, нічого дивного тут нема. Володин дідусь усе своє життя провів у мандрах. Всю Україну пішки пройшов, на Далекому Сході побував, на півночі, в Середній Азії — де він тільки не був! А скільки пригод із ним трапилося! Почне розповідати — до ранку б слухав. Неспокійна людина — Володин дідусь. І великий мрійник. Ще не так давно мріяв на Північний полюс податися. Та старий вже — сили не ті. Зараз він працює завідувачем районної дитячої бібліотеки. Таку посаду навмисно обрав собі — щоб все-таки біля різних мандрів і пригод ближче бути (хоч у книжках вони). Володя дуже любить свого дідуся, прямо-таки закоханий у нього. От за кілька днів дідусь у відпустку йде, тоді Володя, звісно, не нудьгуватиме. А зараз…

Знову тихо шумлять комиші, й соловейко тьохкає на старій вербі, як і вчора. Володя лежить на березі, на тому самому місці. Перед ним книжка. Але він не читає. Він не може читати. Серце його чомусь тривожно б'ється. Раз у раз хлопець поглядає на комиші. І здається йому, що от-от вони знову розсунуться і вийде вчорашня синьоока дівчинка в білому вінку з водяних лілій. Володя напружено чекає, і на кожен звук здригається і витягує шию, придивляючись. Але час іде, а комиші стоять мовчазні й нерухомі.

Вчорашня дівчинка! Що то за дівчинка? Хто вона? З нею, напевне, цікаво. Вона, мабуть, весела і любить пригоди. І смілива. От не побоялась же увечері сама в комишах блукати.

Володі дуже хочеться познайомитися з нею. Здається, ніколи й ні з ким іще так не кортіло йому познайомитись. І хочеться, дуже хочеться, щоб знайомство це відбулося якось незвичайно і дуже цікаво.

Володя підпирає голову руками і заплющує очі. Ну, наприклад: буря на морі, гине корабель. Володя рятує дівчинку і… і вони знайомляться.

Або — пожежа. Горить будинок, у якому вона мешкає. Ніхто не наважується підійти до нього. А Володя сміливо кидається в полум'я і виносить її…

Або — темний ліс. На дівчинку напали бандити і хочуть убити її. Але Володя…

Ех! Мрії-мрії! А насправді. Звідки тут візьметься море і корабель? І пожежі бувають так рідко!.. А бандити. Володя ніколи не бачив справжніх живих бандитів.

Важко сподіватися на якийсь цікавий випадок у цьому марудному районному містечку!

Володя рішуче підхопився із землі. Все одно, все одно він її знайде! Ну, не пропадать же з нудьги отак, самому. Живе вона, очевидячки, десь поблизу. Мабуть, в одному з тих будиночків, що отам під горою. Вчора вона побігла саме у той бік.

За кілька хвилин Володя вже йшов вузенькою вуличкою, зазираючи в щілини парканів. Що він робитиме, як побачить дівчинку, він не знав, та й не думав про це. Спочатку треба знайти, а там — видно буде.

Володя проходив повз відчинену хвіртку одного з дворів і раптом зупинився як укопаний. По доріжці, посипаній жовтим піском, ішла тоненька синьоока дівчинка в білому платті.

Володя так розгубився, що навіть присів. І миттю кинувся до паркана, де росли кущі бузку. Сам не знаючи чому, він раптом злякався. Злякався, що вона його побачить — що робить тоді?.. Але дівчинка не помітила його. Вона підійшла до хвіртки, зачинила її і попрямувала в сад.

Володя припав щокою до паркана і, затамувавши подих, почав крізь щілину стежити за дівчинкою.

— Лілю! Лілю!.. Йди-но молоко пити! — покликав хтось із дому. І дівчинка швидко побігла на веранду.

"Ліля. Ліля… лілія… ім'я яке в неї… цікаве… і годяще." — подумав Володя, зразу пригадавши вінок із білих лілій, у якому вчора побачив дівчинку. І йому стало приємно, що в неї таке ім'я.

З веранди по східцях повільно, боком зійшла сухенька згорблена бабуся, тримаючи в руках пузатенький мідний самоварчик.

Володя глянув на неї, і чомусь боляче-боляче стислося його серце. Чому?.. І враз зрозумів. Ну звичайно ж. Старенька ця дуже схожа на його, Володину, бабусю — така ж повільна м'яка хода, таке ж сиве волосся, укладене ззаду вузлом, сухі зморшкуваті руки і такі ж ласкаві, добрі-добрі очі. Бабуся. Рівно три роки тому, якраз у той час, коли Володя гостював тут, вона померла. Несподівано і якось тихо, непомітно — просто вранці не піднялася.

Це була перша смерть у Володиному житті. Відтоді слово "смерть" завжди викликає в уяві хлопця одне й те саме: невелика, але світла кімната з глиняною долівкою, сповнена гострих пряних пахощів чебрецю, полину і сухої трави; чорне плаття з пожовклим від часу мереживом, і

зморшки на бабусиному обличчі — багато, багато зморщок, темних, глибоких, страшно нерухомих.

Як плакав тоді Володя!.. Він дуже люби в бабусю. Вона була добра, лагідна і весела. Вони з дідусем завжди жартували одне з одним, сміялися.

Володя дивиться на стареньку, що заходилася біля самовара, і йому вже здається, що це не якась незнайома, а його рідна бабуся, і так хочеться загукати до неї: "Бабуню! Бабуню!" І така раптом ніжність до неї, хочеться підбігти, тицьнутися обличчям їй у коліна, щоб вона своєю жорсткою теплою рукою погладила по голові, сказала щось.

Бабуся розпалила самовар, приємний запах диму розлігся навкруги. Вийшла Ліля, сіла на сходах, мовчки дивиться на самовар і про щось думає.

У Володі вже заніміла щока, якою він припав до паркана, але йти звідси не хочеться. Так би, здається, і стояв тут цілий день.

Може, вам смішно? Але — ні! Не смійтеся! Назавтра Володя знову біля паркана. Лякливо озираючись, він крадеться попід тином, влаштовується якомога зручніше біля щілини в кущах бузку і дивиться, дивиться, дивиться. Дивиться, не відриваючись, затамувавши подих. Ліля бігала по доріжках із м'ячем, поливала квіти на клумбах, дражнила собаку, читала, лежачи на перилах веранди. І звісно, ні про що не догадувалась. А Володі здавалося, ніби він знає її принаймні сто років. Такою вона була йому знайомою-знайомою.

Минуло п'ять днів.

І ось одного разу. Володя тільки-но підкрався до паркана, тільки-но припав до завітної щілини. як рипнула хвіртка і з неї, мало не зачепившися за Володину ногу, вийшла Ліля. Володя причаївся й завмер.

"Куди це вона?.." Ліля швидко пішла вулицею. Володя схопився і, ховаючись, перебігаючи від одного паркана до другого, подався за нею.

Вулиця круто спускалася вниз до річки.

Саме в цьому місці був міст. Старий, дерев'яний, трухлявий. Кілька місяців тому його почали ремонтувати — зняли перила, настил, але чомусь роботу припинили. І він так і стояв — ніби кістяк якогось дивовижного звіра, що зайшов у річку напитися. Чорні прогнилі балки понуро схилялися над водою.

Ліля йшла просто до моста. Мабуть, їй треба було перейти на той бік. На якусь мить вона нерішуче зупинилася, але потім сміливо ступила на чорну слизьку балку і, балансуючи, повільно пішла по ній.

"Ух, молодець, — у захваті подумав Володя, — нічого не боїться. Оце так дівчина!.."

І, забувши про обережність, вийшов із кущів і зупинився біля самого моста, пильно дивлячись на неї.

Ліля дійшла вже до середини моста. І раптом:

— Ой!

Дівчинка посковзнулась, хитнулася, змахнула руками і Володя злякано скрикнув і прожогом кинувся на міст. В голові, як блискавка, промайнуло: "Море… корабель… пожежа… бандити. Невже це справді?.. Швидше!.."

На секунду зупинився, відсахнувся назад — міст був досить високий, метрів чотири. Але враз зажмурився і стрибнув. Боляче вдарило в груди, у вуха, неначе вогнем обпекло шкіру, і перед очима попливли червоні кола. М'яко вдарився головою об дно і одчайдушно запрацював ногами й

руками, — щоб скоріше виринути. Нарешті — жадібно вдихнув повітря і замотав на всі боки головою.

І побачив — за кілька метрів від нього… спокійно плавала Ліля. Здивовано кліпаючи широко відкритими очима, вона з цікавістю дивилася на Володю. Потім, затинаючись, спитала:

— А ти… звідки. Що, теж упав?..

Це було таке несподіване питання, що Володя зовсім розгубився. Сказати, що кинувся рятувати її, — смішно: їй не потрібна допомога, вона плаває незгірш за нього. І хлопець ніяково пробурмотів:

— Еге… упав… теж… еге… Кілька секунд вони мовчки дивилися одне на одного, і раптом обидва весело розсміялися.

— От чортячий міст!..

— Оце так пригода!..

Вони вийшли на берег. Глянули одне на одного і знову зареготали — аж луна розляглася над річкою. Вигляд у них справді був смішний: мокра одежа прилипла до тіла, і з неї струмками стікала вода.

Нарешті заспокоїлись.

— Нічого, висохне.

Помовчали трохи.

— Розумієш, я хотіла лілій нарвати біля того берега. Там багато їх. І великі. Ну, нічого, я все одно нарву.

Шморгаючи носом, Ліля почала викручувати на собі плаття.

Володі дуже хотілося продовжити розмову, але він не знав, що сказати. Подумав і спитав:

— А ти… в якому класі вчишся?..

— В четвертому. А ти?

— Т-теж. — Володя вчився в третьому, але йому було якось незручно признатися, що він молодший. — Я більше за все на світі люблю лілії. Вони такі чудесні, красиві. Але чомусь дуже швидко в'януть.

— Їх у воду ставить треба.

— Все одно в'януть.

Помовчали.

— А взагалі нудно тут, — сказала Ліля. — Правда?.. Я батькові говорила, що не треба сюди на дачу їхати. Ліпше б у Крим або на Кавказ.

— Та ні, по-моєму, тут нічого, так собі, жити можна.

— Навіть читати нічого. Я вже все-все прочитала.

Володя пожвавішав:

— А у мене є. Багато. У мене дідусь бібліотекар. Хочеш, я тобі дам почитати. Скільки хочеш. Хоч цілий вагон.

— Серйозно?! От добре. Принеси. Щось цікаве. Гаразд?.. Почекай… а як… тебе звати? А то ми так розмовляємо і навіть не познайомились.

— Володя, — він, як дорослий, простяг їй руку.

— Ліля.

— А я знаю. — ненароком зірвалося в нього.

— Що?

Він зразу схаменувся, втямив, що сказав зайве, і густо почервонів:

— Та ні, ні, нічого… це я просто так. — і, щоб звернути розмову, швидко спитав: — А ти де живеш? А то як же я тобі книгу принесу?

— Та тут, недалечко, в сьомому номері, на Пушкінській. Ну гаразд, я піду переодягнусь, а то застудитись можна. То ти принесеш? Тільки хороше щось.

— Принесу.

Вона вже відійшла, потім обернулася:

— Стривай! А я, здається, тебе вже бачила раніше. На річці. Правда? Це ти був?

— Угу.

— От дивно! — вона якось загадково засміялася і побігла далі.

І Володя теж побіг додому.

Дідуся не було, і Володя зрадів цьому. А то почав би розпитувати, цікавитися. А розповідати нічого не хотілося.

Володя хутко переодягся і підійшов до книжкової шафи. Довго вибирав. Нарешті витяг "Пригоди Цибуліно" Родарі. "Мабуть, не читала!"

Володя вийшов і вже попрямував було на Пушкінську, але раптом зупинився, подумав і звернув до річки.

Роздягся, стрибнув у воду і поплив до того берега. І згодом повернувся, тримаючи в руці дві великі красиві лілії. В білосніжних пелюстках, немов у фарфорових чашечках, переливалися і тремтіли перлисті краплини води.

Хоча тепер, здавалося б, можна було йти зовсім спокійно й відкрито, Володя чомусь за звичкою обережно крався вздовж паркана. Біля хвіртки зупинився, не наважуючись зайти, і кілька хвилин сторожко прислухався.

І раптом із двору долинув пронизливий істеричний крик. Володя здригнувся і припав до щілини.

— Як ти посміла чіпати мої квіти!.. Вони зав'януть тепер. Зав'януть. І-і-і!.. У-у-у!..

На веранді стояла Ліля і верещала. А перед нею — згорблена старенька, схожа на Володину бабусю. Тремтячим зляканим голосом вмовляла:

— Та що ти, що ти, Лілечко, як тобі не соромно? Я ж випадково, я не хотіла.

— Мені не соромно?!.. Мені не соромно!.. Як ти посміла!.. Ти мені набридла. Я більше не можу. І-і-і. У-у-у. — несамовито верещала Ліля. Обличчя в неї було перекошене злістю, некрасиве й огидне.

Володя очманіло дивився на неї і — не вірив своїм очам.

Ліля ще раз зойкнула і побігла в кімнату.

Якийсь час Володя не міг зрушити з місця, застиг біля щілини — хоча на подвір'ї вже нікого не було. Потім повернувся і повільно побрів вулицею. Ніяк не міг отямитися. На душі було так гидко і противно, ніби він сам оце зараз зробив підлий, негідний вчинок.

Непомітно опинився біля річки. І раптом помітив, що все ще тримає в руці лілії. Але тепер вони були поморхлі, некрасиві, пелюстки пожовкли й стулилися — лілії зів'яли.

Володя розмахнувся і кинув квіти в річку — далеко, аж на середину.

1956 р.